

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Sociologické aspekty veřejné správy

prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc.

katedra právní teorie

Podkladové materiály

■ Literatura základní:

- VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M., ŠTĚPÁNÍKOVÁ, M. Sociologické aspekty veřejné správy. E-kniha, 2019, 182 s. (v ISu).
- URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň: A.Čeněk, 2006, 191 s.
- VEČEŘA, M. *Teorie sociálního státu*. Brno: MU, 1995, 141 s.
- VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. a kol. *Práv. vědomí v teoreticko-empirickém pohledu*. Brno: MU, 2015, 194 s.
- VEČEŘA, M., MACHALOVÁ, T. *Evropeizace práva v právně teoretickém kontextu*. Brno: MU, 2010, 227 s.
- KELLER, J. *Sociologie organizace a byrokracie*. Praha: Slon, 2007, 182 s.
- Literatura doporučená:
- VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2. upr. vyd. Plzeň: A. Čeněk, 2011, 313 s.

Sociologie, sociologický přístup

Sociologie jako věda vzniká v polovině 19. století, lze ji vymezit:

1. syntetizující definicí,
2. základními okruhy studované problematiky:
 - společnost,
 - struktura společnosti,
 - sociální vztahy,
 - sociální jevy.

Sociologie, sociologický přístup

Sociologie jako věda vzniká v polovině 19. století, lze ji vymezit:

1. syntetizující definicí,
2. základními okruhy studované problematiky:
 - společnost,
 - struktura společnosti,
 - sociální vztahy,
 - sociální jevy.

Sociální jevy:

- oblasti sociálního života (hospodářství, politika, právo apod.),
- sociální seskupení (pracovní skupiny, náboženské komunity, dav apod.),
- sociální činnosti (práce, zájmová činnost apod.),
- sociální procesy (socializace, urbanizace, globalizace apod.).

Sociologie studuje sociální příčiny, důsledky a zákonitosti sociálních jevů. Vzdálené příčiny (příčiny příčin) jsou obvykle příčinami sociálními.

Sociologický přístup

Sociologie se snaží postihnout sociální realitu a v ní se realizující sociální vztahy a sociální jevy z hlediska sociálního referenčního rámce. Sociální jevy je třeba vysvětlovat především z jiných sociálních jevů a z povahy sociální reality samé (sociologismus).

Vedle obecné sociologie se rozvíjejí úsekové (odvětvové) sociologie, např. sociologie práva, politiky, práce, sportu, marketingu, venkova, rodiny, a mezi dalšími i sociologie veřejné správy.

Veřejná správa

Veřejná správa - oblast institucionalizované organizační, regulativní a kontrolní činnosti týkající se veřejných záležitostí. Je užší sférou veřejné politiky. Spočívá ve zvláštním způsobu řízení, obvykle formou rozhodnutí.

Předmětem veřejné správy je lidské společenství, obec, území, hmotný majetek, zařízení apod., a to z hlediska státní správy a samosprávy ve veřejném zájmu. S veřejnou správou souvisejí pojmy: veřejnost, veřejný zájem, veřejné služby, veřejný prostor (tj. veřejně přístupný), veřejné záležitosti, veřejné finance, veřejný sektor, veřejné statky, veřejné mínění. Veřejnou správu je třeba odlišovat od soukromé správy.

Sociologie veřejné správy

Sociologie veřejné správy se zaměřuje na sociální kontexty veřejné správy. Veřejná správa představuje specifický typ organizačního a řídicího procesu, který stojí na zákonech, vnitřních předpisech a procedurách. **Sociologický přístup** se zaměřuje zejména na problematiku: vztahu občan - veřejná správa - stát, základů sociálního jednání, fungování sociálních vztahů, sociální komunikace, sociální struktury, sociální rovnosti a diskriminace, kultury a multikulturalismu, normativních systémů, sociální deviace, normality a anomie, organizace a byrokracie, globalizace a evropeizace, sociologických metod a technik.

Sociální realita

Sociální realita je stále **složitější, abstraktnější a komplexnější.**

Žijeme ve stále složitějším světě, než aby se věci mohly hýbat směrem, kterým jsou strčeny

Bankovní krize (15. září 2008) ukázala krach sofistikovaných matematicko-statistických modelů akciových trhů a ekonomického chování lidí

3 důvody selhání modelů a prognóz:

- **reflexivita** - zdokonalené modely mění i vztah člověka ke světu (chová se jinak)
- **konstruovanost** - klíčové pojmy, ideály, cíle se stále mění, konstruujeme si je (ideál krásy, situace na trhu apod.)
- **komplexita soc. světa** - je těžké předvídat, když se oproti šachu pravidla hry a velikost šachovnice stále mění (1997 Kasparov)

Sociální realita

- Zkušenost je nejlepší škola, jen školné je příliš vysoké.
(O.Wilde)
- Zkušenost je věc, kterou člověk získá až když ji nepotřebuje.
(Artur Bloch)
Sociologie pomáhá člověku porozumět svým zkušenostem prostřednictvím zkušenosti jiných lidí. (Zygmunt Bauman).
- Kdo pojmenuje věci, ten je ovládá.
- Hranice jazyka jsou hranicemi našeho světa. (Ludwig Wittgenstein)
- De omnibus dubitandum = pochybovat o všem

Jednání s lidmi

Právník, ekonom a správní úředník se neustále pohybují v sociálních vztazích a pracují se sociálními jevy, řeší sociální problémy.

Oblasti právní, ekonomické a správní praxe:

- **Právní, ekonomické a správní poradenství** - práce s klientem.
- **Rozhodovací činnost** - řešení sociálních situací.
- **Práce v organizačních strukturách** - vztahy spolupráce, podřízenosti a nadřízenosti.

O naší úspěšnosti rozhoduje schopnost jednat s lidmi, která je i předpokladem výkonu dobré správy.

Schopnost jednat s lidmi – předpoklad výkonu dobré správy

Člověk je **zoon politikon** (tvor společenský – Aristoteles).

Fakt, že jsme společenší tvorové neznamena, že se ve společnosti a sociálních vztazích každý dobře orientuje, že jim rozumí. Mnozí jsou „**sociální ignoranti**“, trpící sociální a emoční slepotou či hluchotou.

Je třeba prohloubit své **sociální kompetence** (empatii a percepční a sociální senzitivitu), získat **sociologickou erudici** (sociologické znalosti a zkušenosti) a dosáhnout **sociologické imaginace** (reálného obrazu sociálního světa kolem nás).

Je třeba osvojit si **sociologický způsob myšlení**.

Sociologické poznání versus zdravý rozum

Sociologické poznání představuje systematické a cílevědomé poznávání sociální reality odbornými postupy a metodami s různou mírou vědeckého přístupu. **Sociologické poznání** umožňuje porozumět sociálnímu dění a sociálním jevům kolem nás. Sociologické poznání umožňuje “vidět skrz”, “vidět za scénu”, “prohlédnout hru”, neboť “věci nejsou tím, čím se zdají”. (Peter Berger)

Zdravý rozum je zobecněním běžné nesystematické zkušenosti každodenního života a socializací předávané lidské zkušenosti (moudrosti). Jeho kvalita v sociální oblasti odvisí zejména od sociální a emoční inteligence jedince.

Sociální a emoční inteligence

Emoční inteligence (EQ) - schopnost porozumět emocím a pocitům svým a druhých lidí, zvládání emocí, sebemotivace.

Sociální (vztahová) inteligence (SQ) - schopnost orientovat se v mezilidských vztazích a sociálních situacích, rozumět jim, spolužít s lidmi, působit na ně, komunikovat s nimi a dostat je tam, kam chceme.

EQ a SQ jsou geneticky podmíněny, ale nerozvinou se bez průběžného rozvíjení (tréninku) v procesu sociální interakce a sociálního učení. Znalost ještě neznamená dovednost. **EQ a SQ** podmiňují schopnost (umění) jednat s lidmi.

EQ a SQ podmiňují schopnost (umění) jednat s lidmi

Výzkum v USA: Co podmiňuje úspěšnost vedoucího pracovníka

O úspěšnosti v osobním a pracovním životě rozhoduje z velké části naše schopnost (umění) jednat s lidmi:

U řadových pracovníků: schopnost jednat s lidmi **versus** odbornost:
rozhoduje 50 % x 50 %
U vedoucích pracovníků: 70-80 % x 30-20 %

O pocitu osobního (životního) štěstí

rozhoduje ze 72 % kvalita mezilidských vztahů (počet přátel, důvěrnost přátelských vztahů, těsné vztahy v rodině, kvalita vztahů se spolupracovníky a sousedy

85 % lidí se domnívá, že umí dobře vycházet s druhými, ¼ lidí je přesvědčena, že tuto dovednost zvládá naprosto dokonale.

Schopnost jednat s lidmi není běžná v populaci, většina lidí ji musí trénovat

Biologické základy sociálního života

Sociální život vzniká na biologických základech.

Člověk je současně bytost biologická a bytost společenská (kulturní).

Ve všech společenských vztazích a procesech spolupůsobí i jejich biologická (přírodní) komponenta.

Biologické charakteristiky jsou významnou součástí naší identity a základem přirozené diferenciaci v sociálních vztazích. Jsou to zejména **pohlaví, věk, etnicita a geneticky předávané dispozice.**

Pohlaví v našem chování

Odedávna lidé vypožorovali, že muži a ženy jinak **jednají**, **myslí**, jinak situace **prožívají** a liší se v některých **psychických vlastnostech** a **schopnostech**. Je tomu skutečně tak?

Psychologové vysledovali **4 polární vlastnosti**: Agresivita x mírnost, menší citovost x emocionálnost, senzitivnost, dominance (soupeření) x spíše submisivnost, riskování x opatrnost.

Zobrazovací metody fungování mozku mluví o maskulinitě a femininitě mozku zakládající mužský nebo ženský způsob **myšlení**, **prožívání**, **chování**, některé **schopnosti** a **vlastnosti**, uznávané **hodnoty** a **tužby**.

Muži chtějí moc, úspěch, prestiž, peníze, sex.

Ženy chtějí dobré vztahy, stabilitu, lásku, romantiku.

Stereotyp pohlaví - gender studies

Biologické danosti se takto vyprofilovaly v západní kultuře v důsledku dělby práce a ustálených sociálních rolí

Stereotyp pohlaví - kulturou ustavená a reprodukováná představa „přirozených“ mužských resp. ženských vlastností a způsobů chování. Je sociální normou.

Gender studies poukazují na sociokulturní aspekty těchto rozdílů reprodukovaných kulturou s cílem dosáhnout **genderovou rovnost**. **Obraz muže a ženy** je sociální a kulturní konstrukcí.

Sexismus x feminismus; machismus-mužský šovinismus

Věk - životní proměnná

Věk kalendářní, biologický, mentální a sociální.

Čas nabývá v sociálním kontextu sociální smysl a význam. **Sociální čas** - způsob vnímání a prožívání běhu času jedincem a společnostmi z rytmu sociálních činností.

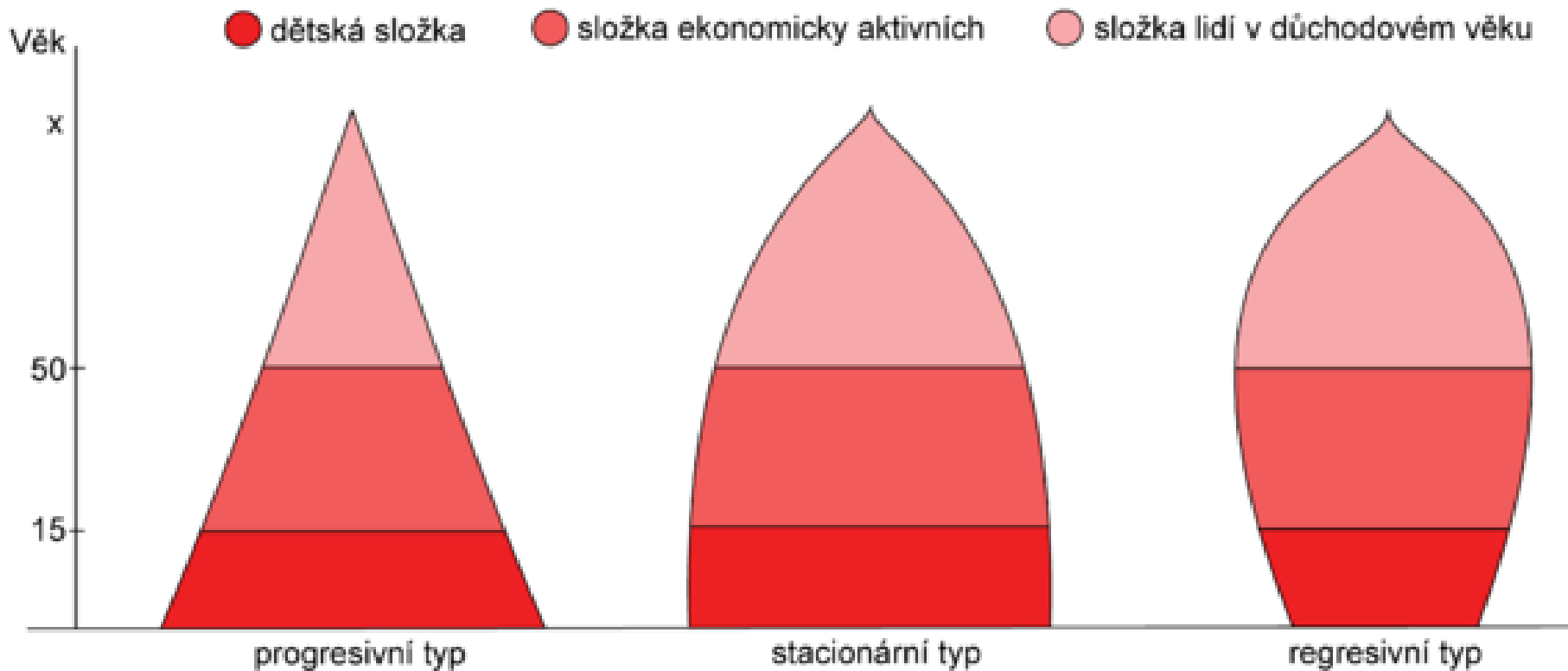
Sociální stárnutí. Cena času - jeho sociální smysl.

Problém věku na makroúrovni.

Věková struktura: progresivní, stacionární, regresivní.

Věk na mikroúrovni - etapy životního cyklu: dětství do 12 let, mládí 13-20 let, dospělost 21-65 let, stáří 66- .

Přechodové rituály mezi etapami. Sociokulturní kontexty přiřazují věku hodnotící významy a sociální role. **Ageismus** - diskriminace z důvodu věku.

Etnicita - dříve užíván termín „rasa“

Etnicita – souhrn rasových, kulturních, náboženských a často i jazykových faktorů určité skupiny lidí (etnikum).

Etnocentrismus – považování hodnot, norem a idejí společnosti za jediné správné, pravdivé a věrohodné.

Podoby etnocentrismu – rasismus, nacionalismus, náboženský fanatismus, ale i patriotismus.

Rasismus - nepřátelský postoj či ideologie k příslušníkům jiných „ras“ nebo etnik považovaných za „rasu“.

Formy rasismu: židovský, černošský, romský, arabský

Kulturní relativismus – nejsou kultury vyšší a nižší; hodnoty, normy a ideje jsou srozumitelné jen ve vztahu k dané kultuře.

Antropologicky patří všechny „rasy“ ke stejnému druhu homo sapiens, somatické rozdíly nezakládají funkční a vývojové rozdíly, všechny jsou stejně vzdálené od antropoidních předků.

Multikulturalismus

Multikulturalismus - idea přátelského soužití kultur, které se vzájemně obohacují a ponechávají si identitu.

Politici i odborná veřejnost (Giovanni Sartori) dnes podrobují multikulturalismus kritice a zastávají **kulturní pluralismus** respektující odlišnosti bez jejich zbožnění. Důraz na **občanské integraci** - přijetí jazyka, historie a liberálních hodnot svobody, rovnosti a demokracie.

Xenofobie - strach, nepřátelství až nenávisť ke všemu cizímu.

Xenocentrismus - obdiv ke všemu cizímu.

Tolerance-opak nesnášenlivosti, má hranice, reciprocita

Geneticky předávané dispozice

Genetickým dispozicím je přikládán rostoucí význam.
Výzkumy dvojčat, problémy adopce.

Dánský výzkum kriminality adoptivních synů:

10,4 % ani biologický ani adoptivní otec nepáchali
11,5 % adoptivní otec páchal, biologický otec nepáchal
22,0 % biologický otec páchal, adoptivní nepáchal
36,2 % oba otcové páchali trestnou činnost

Teorie biosociální interakce - přirovnání zámku (to zděděné) a klíče (prostředí a situace). Když se sejdou, dojde k deviaci. Genetická dispozice zvyšuje práh citlivosti na působení určitých vlivů sociálního prostředí.

Sociokulturní determinace sociálního chování

Tvorem společenským se stáváme:

- v procesu **socializace** - vrůstání do společenských vztahů
- v procesu **enkulturace** – osvojení si lidské kultury

Mluvíme o **společnosti (kultuře) v člověku**

Společnost je součástí našeho nejnaternějšího bytí, vnucuje nám určité způsoby myšlení, cítění a jednání. (Peter Berger)

Homo sociologicus - člověk je uvězněn v sociálních rolích a sociálních sítích. (Ralf Dahrendorf)

Dvě teze sociokulturní determinace:

1. Bez života ve společnosti se člověk nestane člověkem.
2. Člověk je takový, jaká je společnost.

Děkuji za pozornost